

YENİ KORUMACILIK VE TİCARET SAVAŞLARI

SADIK ÜNAY, ŞERİF DİLEK

YENİ KORUMACILIK VE TİCARET SAVAŞLARI

SADIK ÜNAY, ŞERİF DİLEK

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
KORUMACILIĞIN TARİHSEL ARKA PLANI: MERDİVENE TIRMANMAK MI, MERDİVENDEN İTMEK Mİ?	8
LİBERALLEŞME SÜRECİ: KÜRESEL DÜZENDE ÖRTÜLÜ KORUMACILIK	12
KÜRESEL FİNANS KRİZİ VE YENİ KORUMACILIĞIN YÜKSELİŞİ	16
GÜNÜMÜZDE YENİ KORUMACILIK ÖRNEKLERİ	20
SONUÇ	25

YAZARLAR HAKKINDA

Sadık Ünay

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans (1997), İngiltere'de Manchester Üniversitesi'nde uluslararası ekonomi politik alanında yüksek lisans (1999) ve doktora (2005) eğitimi aldı. İngiltere'de Manchester, Birmingham ve Huddersfield; Türkiye'de ise Maltepe, Yıldız Teknik, İstanbul Şehir ve İstanbul üniversitelerinde uluslararası ekonomi politik dersleri verdi. *Kalkınmacı Modernlik: Küresel Ekonomi Politik ve Türkiye* (2013) ve *Neoliberal Globalization and Institutional Reform: Political Economy of Development Planning in Turkey* (2006) telif kitaplarını ve *Doğu Asya'nın Politik Ekonomisi* (2015) başlıklı derlemeyi kaleme aldı. Aynı zamanda *Sanayiye Yeniden Düşünmek: Küresel Teknolojik Dönüşümün Dünya ve Türkiye'ye Yansımaları* (2017) kitabının yazarlarından. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) bünyesindeki IRCICA'nın Genel Direktör Yardımcısı'dır. Uluslararası ekonomi politik, insani kalkınma, sanayi-teknoloji politikaları ve Asya-Pasifik alanlarında uzmanlaşan Prof. Dr. Sadık Ünay'ın saygın ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri yayımlandı. Kendisi halen İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve *Daily Sabah* gazetesinde köşe yazarıdır.

Şerif Dilek

Lisans ve Yüksek lisans eğitimini İşletme ve Deniz Ekonomisi alanında tamamladı. Doktora derecesini Marmara Üniversitesi Ortadoğu Ekonomi Politikleri Anabilim Dalı'ndan aldı. *Sanayiye Yeniden Düşünmek: Küresel Teknolojik Dönüşümünün Dünya ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları* (2017) kitabının yazarlarından. Akademik eğitiminin yanında uzun bir süre özel sektörde çalışan Dilek, uluslararası ekonomi politik, Ortadoğu'da siyaset-ekonomi ilişkisi, uluslararası iktisat, kalkınma gibi alanlarda çalışmalarına devam etmektedir.

ÖZET

Finansal ve ekonomik krizlerden sonra devletler mevcut ekonomi ve strateji politikalarını yeni duruma adapte etmek için genelde değiştirmektedir. Son yaşanan küresel finans krizi sonrasında ülkelerin siyasi ve ekonomik hedeflerle hayata geçirdikleri korumacı ticaret politikaları gündemde daha görünür hale gelmiştir. Özellikle G20 ülkelerinde artan düzeyde bir korumacılık anlayışının varlığı göze çarpmaktadır. Kriz sonrasında ekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesi ve bu durumun etkilerinin aktörler tarafından iyice hissedilmeye başlanmasıyla birlikte uluslararası anlaşmaları ve serbest piyasa ekonomisinin temel mantığını zedeleyen korumacı tedbirlerin uzun vadede pek çok ülke için bir kurtuluş reçetesi olacağı inancı yaygınlık kazanmıştır.

Küresel krizlerden sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yerel sanayi ve üreticilerini korumak için tarife dışı engelleri de barındıran bir dizi korumacı ticaret politikası aracına başvurmuştur. Ekonomik kriz sonrası baş gösteren durgunluğa yakalanmamak ve etkilerini hızla atlatmak için birçok ülke ithal ürünlere karşı yerli ürün ve sanayilerini koruma politikalarına daha sıkı sarıldı. Rekabet içindeki bazı ülkelerin devreye soktukları korumacı önlemlere karşı rakiplerinin de benzer korumacılık politikalarına başvurmaları ticareti kısıtlayıcı tedbirlerin yaygınlaşmasını tetiklemektedir. Dünya ticaretinin daralmasına yol açan bu uygulamalar aynı zamanda “Komşunu fakirleştir, kendini zengin et” stratejileri olarak da dillendirilmektedir. Bu tip kriz dönemlerinde ulusal yönetimler başlıca rakiplerine karşı korumacı önlemleri hayata geçirerek kendilerine bir avantaj sağlamaya çalışır. Krizlerin tarihine baktığımızda bu korumacı politikaların farklı örneklerine sıkça rastlayabiliriz.

Bu analiz korumacılığın tarihsel arka planı ışığında kalkınma-sanayileşme yolunda gelişmiş ülkelerin izledikleri politikaları ortaya koymakta ve korumacı politikaları irdelemektedir. Bir ülkenin kendi üreticilerini her çeşit dış rekabetten koruması gerektiğini savunan korumacılığın hemen hemen bütün gelişmiş ülkelerin tarihlerinde uyguladıkları bir politika türü olarak günümüzde yeniden ortaya çıkışı ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada farklı biçimlerdeki devlet müdahalesini barındıran yeni korumacı politikalar ticaret ve kur savaşları ekseninde etraflıca açıklanmaktadır. Kriz sonrası yeni korumacılığın yükselişi ve günümüzdeki örnekleri de detaylı bir şekilde analiz edilmektedir.

Analiz gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hayata geçirilen yeni korumacılık örneklerine tarihsel arka plan ışığında bakarak ticaret savaşlarının gelecekteki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

GİRİŞ

Uluslararası düzeyde yaşanan siyasi ve ekonomik krizler sürecinde gündemde kendine sıkça yer bulan korumacılık eğilimleri tarihsel olarak yeni bir olgu şeklinde okunmamalı. Dünya ekonomisinin gelişim sürecine bakıldığında sanayileşmiş ülkelerin kalkınma hikayelerinin hemen hepsinin kritik eşiklerinde korumacı ticaret politikaları görülmektedir. Küresel ekonomi ve siyasetin genel trendleri bize varoluşsal önemdeki krizlerden sonra genellikle ülkelerin korumacılık politikalarını ve devlet müdahaleciliğini hayata geçirdiklerini göstermektedir. Dünya sisteminde ortaya çıkan finansal ve makroekonomik krizler ülkelerin yeniden korumacılık önlemlerine başvurmalarını tetiklemekte ve dünya ticareti de yavaşlamaktadır. Karar alıcıların içeride müdahaleci uluslararası planda ise liberal duruş göstermeleri literatürde “Keynes içeri-Smith dışarı” ya da “içeride Keynes-dışarıda Smith” söylemiyle formülize edilmektedir.

Korumacılık uygulamalarında gelişmiş ülkeler içerisinde “rol model” sayılan İngiltere’yi tarihsel olarak takip eden ABD, Almanya ve Japonya bu tür politikaları en yoğun uygulayan ülkelerdir. Bugün serbest piyasa argümanı ile küresel ekonomide güç temerküzünü artırma hedefinde olan birçok gelişmiş ülke özünde korumacı politikaları farklı biçimlerde hayata geçirmektedir. Nihayetinde ekonomik olarak güçlenen bugünün gelişmiş ülkeleri ulusal çıkarları söz konusuysa serbest

piyasa savunuculuğunu bırakarak korumacılığın en ateşli taraftarları olabilmektedir. Özellikle son yıllarda Donald Trump yönetimi ile ABD, Theresa May hükümeti ile İngiltere ve farklı Avrupa ülkelerinde yükselen aşırı sağ hareketler nezdinde bu söylemlere sıkça rastlanılmaktadır.

Korumacılık dediğimiz zaman öncelikle farklı biçimler alan devlet müdahalesinden söz edildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş/sanayileşmiş devletler uluslararası rekabette ön plana çıkabilmek için birtakım stratejik ekonomik sektörleri koruma güdüsü içine girerler. Böylelikle uyguladıkları politikalarla bu sektörlerin iç piyasada güçlü hale gelmeleri ve/veya dünya ekonomisinde pay sahibi olmaları hedeflenmektedir. Bu çalışma gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde stratejik sektörlerde yerli girişim(ciler)in desteklenmesini öncelleyen yeni korumacılık örneklerine tarihsel arka plan ışığında bakarak ticaret savaşlarının gelecekteki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

KORUMACILIĞIN TARİHSEL ARKA PLANI: MERDİVENE TIRMANMAK MI, MERDİVENDEN İTMEK Mİ?

Tarihsel açıdan ticari korumacılık anlayışının kökenleri 15. ve 16. yüzyıllarda yaygın bir iktisadi görüş olarak benimsenen merkantilizme, daha öncesinde de fizyokratlara dayanmaktadır. İktisadi anlamda ilk sistematik düşünce sayılan merkantilizmde devletler kendi ekonomilerini güçlendirmek için temelde ihracatı teşvik etmişler ve ithalatın hem siyasi hem ekonomik açıdan zararlı olacağını öne sürmüşlerdir. Aynı zamanda altın ve gümüş gibi değerli madenlerin de ülke içinde tutulması ve hazinedeki miktarlarının artırılmasına önem vermişlerdir.

İktisadi liberalizmin temel prensibi serbest ticaret İngiltere’nin korumacılık uygulamalarıyla tanımladığı merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tarihte sürekli rekabet içerisinde bulu-

nan serbest ticaret ve korumacılık özünde ekonomide madalyonun birer yüzünü temsil eden alternatif yaklaşımlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ticareti sıfır toplamlı bir oyun (bir devletin mutlak kazancı, başka bir devletin mutlak kaybı) olarak gören merkantilist düşüncenin temel varsayımı bir ülkenin zenginleşmesinin ancak diğer ülke/ülkelerin fakirleşmesi durumunda mümkün olacağına dayanmaktaydı. Bu süreçte uluslararası ticaretin hem ekonomik hem de politik yansımaları olan bir uluslararası çatışma alanı şeklinde algılanması prensibini yaygınlaştıran merkantilizm sömürgecilik yarışının hız kazandığı küresel sistem içerisinde bir devletin siyasi-askeri gücünü artırabilmesinin yegane kaynağının ekonomisini güçlendirmek olduğunu iddia etti. Bunun için de sürekli ticaret fazlası vererek sermaye ve değerli metal birikimini artırması gerektiği fikrini ısrarlı biçimde işledi.¹

1776'da Adam Smith'in küresel planda serbest ticaretin mutlak avantajlar yaratarak tüm katılımcıları zenginleştireceğine dair fikirlerini seslendirdiği *Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations)* kitabının basımıyla birlikte Anglosakson dünyada siyasi ve entelektüel hava aşamalı olarak merkantilizmden ekonomik liberalizme doğru kaymaya başlamıştır. Bunu izleyen dönemde çeşitli değişimler geçiren ekonomik liberalizm günümüze kadar Batı dünyasında kalkınma ve küresel ekonomi politik algılamalarını belirleyen paradigma kurucu yaklaşım olma konumunu korumuştur. 18. yüzyılın sonlarına doğru klasik liberalizm anlayışının ortaya çıkışı ve merkantilizme meydan okumasıyla serbest ticaretin faydaları ve ülkelerin refahına katkıları savunulmaya başlanmıştır. Bu dönemlerde liberal iktisat düşüncesi ile özdeşleşen "Laissez faire, laissez passer" (Bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler) söylemi uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli bir etki yapmıştır.

1. Sadık Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konular*, 2. Cilt, ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, (Nobel Yayınları, Ankara: 2010), s. 642-643.

Klasik ekonomik liberalizm ve onun neoliberal versiyonu, serbest ticaret sayesinde devletler arasında artan ticaret ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin toplumlar arasında ortak çıkar algılamalarına yol açarak uluslararası refah ve barışın korunmasına hizmet edeceğini savunmaktadır. Buna karşılık klasik ve neorealist teorilerden beslenen yaklaşımlarda devletler arasında ekonomik ve ticari ilişkiler tarafından perçinlenen asimetrik bağımlılık ilişkilerinin egemen güçlerin faydalarına işleyerek küresel sistemdeki eşitsiz güç dağılımını kalıcı hale getirecekleri belirtilmektedir. Marksist ve eleştirel teoriye dayalı analizlerde ise ekonomik entegrasyon ve ticari bağımlılığın devletleri küresel politik güçler ve uluslar üstü sınıfların manipülasyonları karşısında hassas ve savunmasız bırakarak ulusal egemenlik alanlarını ciddi oranda daraltıcı bir etki yaptıkları vurgulanmaktadır.²

Nitekim tarihte görüldüğü gibi merkantilist dönemden bu yana ekonomi için "Serbest ticaret mi, yoksa korumacılık mı yararlıdır?" sorusu tartışılmaktadır. Serbest ticaret ile korumacılık arasındaki ikilem ekonomik milliyetçiler/realistler ve liberaller/neoliberaller arasında yaşanan tartışma ve çatışmaların esasını oluşturmaktadır. Sanayileşmeye çalışan ülkeler iç piyasa ve yerli ekonomileri korumak yolunda ilerlerken korumacılık politikalarına başvurmaktadır. Sanayileşmiş ve görece rekabet etme gücü yüksek olan gelişmiş ülkeler ise serbest ticaret söylemleriyle güçlü hale getirdikleri kurumsal yapıları sayesinde rekabet üstünlüğünü sürdürmektedir.

Liberal iktisadi düşünce korumacılığı geçici ve serbest ticarete uzanan bir adım olduğu sürece gerekli görürken ekonomik milliyetçiler korumacılığı başlı başına bir hedef şeklinde algılamaktadır. Korumacı politikalar uygulamada kısa vadede temel amacın serbest ticaret ya da zenginlik birikiminden ziyade devlet inşası ve ülkedeki yerli sanayinin güçlenmesi olduğunu savunur. Birçok gelişmekte olan ülke örneğinde görüldüğü kadarıyla da ulusal politikaların öncelikli hedefi sa-

2. Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", s. 640-643.

neyleşme, gümrük vergilerinin temel amacı ise ekonomide belirli sanayileri inşa etmektir.³ Korumacılık politikalarıyla bir ülkenin sanayisi ve kritik sektörlerini geliştirmek, iç pazarı çoğunlukla yerli sanayinin pazarı haline getirmek amaçları gözetilerek yabancı ülke mallarının ülkeye girişine birtakım engeller konur. Burada hedef sözü edilen politikalarla birlikte iç pazarı yerli mallara açmak ve yeni gelişen sanayinin korunması ve gelişmesini sağlamaktır. Bu bağlamda korumacılığın iki temel boyutu olduğu söylenebilir: Bunlardan bir tanesi yerli firmalara dış dünya ile rekabet edebilmeleri ve rakiplerine üstünlük sağlamaları amacıyla verilen teşvikler, ikincisi ise yine yerli firmalara tanınan düzenleme ayrıcalıklarıdır.⁴

Bir ülkenin kendi üreticilerini her çeşit dış rekabetten koruması gerektiğini savunan korumacılık günümüzde hemen hemen bütün gelişmiş ülkelerin tarihlerinde uyguladıkları bir politika türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte düşünceleri olan ünlü Koreli İktisatçı Ha Joon Chang *Sanayileşmenin Gizli Tarihi* adlı eserinde bugünün gelişmiş ülkelerinin hiçbirinin anlatıldığı gibi serbest pazar, serbest ticaret politikaları ve liberal kurumlarla kalkınmadıklarını aksine hepsinin sanayilerini geliştirmek için tarife koruması ve teşvikler kullandıklarını öne sürmektedir. Chang bir diğer kitabı *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*'nde de ileri sürdüğü bu tezi destekler şekilde "korumacılık" ve "serbest ticaret" kavramları üzerinden yürütülen tartışmalar ile "Zengin ülkeler gerçekten nasıl zenginleştiler?" sorusuna cevap aramaktadır. İlgili çalışmasında gelişmiş ülkelerin tarihsel kalkınma süreçlerinde korumacı politikalar uyguladıklarını, kalkınma hikayelerini bu yolla sağladıklarını çeşitli örneklerle ortaya koymaktadır.

Liberal söylemi ile serbest ticareti savunan Britanya kalkınma hikayesinin başarı merdiven-

lerini çıkarken 18. yüzyıldan itibaren korumacı politikaları en yoğun olarak uygulayan ilk ülkelerden biridir. Onu daha sonra ABD izlemiş ve sanayileşme sürecini başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra serbest ticaretin büyük bir savunucusu olmuştur. ABD ticaretin serbestleşmesi için küresel ekonomide etkili olacak kurumları bu dönemden sonra kurmuştur. Chang ABD'nin İkinci Dünya Savaşı öncesinde hemen hemen bütün sektörlerde gizli korumacı önlemler aldığını ve bu saldırgan önlemler ile diğer ülkelerden ayrıştığını belirtmektedir. Devamında da korumacı politikaların uygulandığı dönemlerde Almanya, Fransa, İsveç, Belçika, Hollanda ve İsviçre gibi devletlerde de bu tür politikaların hayata geçirildiğini tarihsel örneklerle ortaya koymaktadır.

Britanya'nın egemen olarak küresel ekonomik güce eriştiği 19. yüzyılda ABD ve Almanya'da korumacılık/ekonomik milliyetçilik fikirleri tartışılmaktaydı. Kısa sürede Britanya'nın ekonomik üstünlüğüne tepki olarak merkantilist düşünceye büyük katkı sunan Alexander Hamilton ABD'nin bebek endüstrilerini korumasını ve ulusal sanayinin geliştirilmesinde devletin daha fazla rol üslenmesini Kongreye sunduğu raporda şu şekilde vurguladı:

Bazı ülkelerin kendi girişimcilerinin daha ucuza mal satmalarını ve malları gönderdikleri ülkelerdeki rakiplerinin ayağını kaydırmalarını sağlamak için teşvikler verdikleri bilinen bir gerçektir. Bu yüzden yeni bir imalat işine girişenler sadece yeni iş başlatmanın doğal dezavantajlarıyla değil, fakat aynı zamanda diğer devletlerin sağladıkları teşviklerle ve ek ödemelerle (*damping, sübvansiyon*) mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Onların başarılı bir şekilde mücadele etmelerini sağlamak için devletin müdahalesi ve yardımı vazgeçilmez bir zorunluluktur.⁵

Hamilton tarafından yukarıda vurgulanan ana husus devletin müdahalede bulunmadan ulusal, yerli bir sanayileşme ve güçlü bir ekonomik yapıya kavuşmanın mümkün olmadığıdır. Ni-

3. Robert Gilpin, *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, (Kripto Basın Yayın, Ankara: 2015), s. 228-229, 232.

4. Aykut Ekici, "Günümüzde Türkiye ve Dünya'da Korumacılık Politikaları ve Uygulamaları", (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1997), s. 5-6.

5. Aktaran: David N. Balaam ve Bradford Dillman, *Uluslararası Ekonomi Politikası Giriş*, (Adres Yayınları, Ankara: 2015), s. 98.

tekim devletin yoğun müdahalesi sonucu sanayi devriminden sonra özellikle Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda ABD dünya sanayi üretimindeki payını artırmakla kalmamış hegemonik bir güç haline gelmiştir. Bu doğrultuda ekonomik liberalizm ve serbest ticaret söylemi etrafında oluşturulan küresel hegemonyanın sarsıldığı ve dünya ekonomisinin tedricen bir durgunluk dönemine girdiği 1870'lerden sonra ekonomik milliyetçilik ve ticarete korumacılık endişelerinin yeniden önem kazandığı görülmektedir. Bu süreçten itibaren de dünya ekonomisinin genişleme dönemlerinde daha liberal ticari entegrasyon söylemlerinin, küçülme ve kriz anlarında ise daha çok regülasyon ve korumacılık taleplerinin konjonktürel olarak öne çıktığı spiral şeklinde bir dönüşüm dinamiği belirecektir.⁶

20. yüzyılda yaşanan Birinci Dünya Savaşı ve Büyük Buhran sonrası dönem benzer şekilde ülkelerin daha fazla korumacı önlemlere başvurusu ve içe kapanmasına yol açmıştır. Savaşın etkisiyle hem İngiltere tarafından uluslararası finansal sistemde istikrarı sağlamak üzere bir sabit kur sistemi olarak desteklenen "altın standardı" devreden çıkmış hem de savaşın sebep olduğu tahribatı kısa zamanda onarmak isteyen ulusal yönetimler gümrük tarifelerini hızla artırma yoluna gitmişlerdir.

Avrupa ülkeleri savaş sonrası sosyoekonomik rehabilitasyon sürecindeyken savaşta hiç yıkım görmemesine rağmen dönemin net kreditor ülkesi ABD'nin içe kapanmacı politik kaygılarla tarihinin en yüksek gümrük duvarları arkasında korumacılık zırhına bürünmesi ise son derece ilginçtir. ABD Kongresi tarafından 1922 yılında kabul edilen Fordney-McCumber tarifeleri ithalattan alınan gümrük vergisi oranlarını ortalama yüzde 38 seviyesine getirirken 1929 Büyük Buhranı'nın hemen ardından yürürlüğe konan ünlü Smooth-Hawley tarifeleri oranları ithalat gümrüklerini 20. yüzyılın en yüksek

seviyesi olan yüzde 52'nin üzerine taşımıştır.⁷ Bu süreçte ABD'nin hayata geçirdiği korumacı önlemler küresel ekonomik gücünü daha fazla tahkim etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'deki sanayi tesislerinin önemli ölçüde genişlemesi Almanya ve Japonya'daki endüstriyel kapasitenin zarar görmesiyle birleşince Amerikan sanayisi 1950'lerde dünya çapındaki talebi karşılamada muazzam bir avantaj sağlamıştır. Sanayileşmiş ülkeler ihracatı içinde ABD'nin payı 1938'de yüzde 25,6'dan 1952'de yüzde 35,2'ye yükselmiştir. Buna Almanya ve Japonya'nın yüzde 24'ten yüzde 11,4'e düşen payları da eklenince küresel ihracatta ABD'nin gücünün ne kadar arttığı görülebilmektedir.⁸

Savaş sonrasında kurulan Bretton Woods sistemiyle birlikte liberal söylemlerin güçlenmesi ABD'yi küresel ticarete iyiden iyiye güçlü bir pozisyona taşımıştır. Zaten küresel ekonomide öncü olan ABD ticaretin de liberalleşmesiyle gücüne güç katmıştır. Savaş sırasında sanayileri yıkıma uğrayan Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya gibi ülkeler tekrardan kalkınma stratejileri izleyerek kısa sürede savaş önceki konumlarına ulaşmışlardır. Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin hayata geçirdikleri Keynezyen politikalar ile uyguladıkları gümrük duvarları kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen ülkelerin dünya ticaretindeki paylarının artması ABD'nin payının görece azalmasına sebep olmuştur. 1950'li yılların başında yüzde 35,2'lik ABD küresel ihracat payı 1960'a gelindiğinde yüzde 29,9'a düşmüştür.⁹ Bu durum karşısında ABD kendisini tekrardan ön plana çıkaracak birtakım hamlelerde bulunmuştur. Bu hamleler çalışmanın devamında da bahsedildiği üzere sanayi kuruluşlarını Doğu Asya'ya kaydırıp ucuz iş gücü ve hammaddeye

6. Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", s. 646.

7. Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", s. 648.

8. Robert E. Baldwin, "The New Protectionism: A Response to Shifts in National Economic Power", *NBER Working Paper Series*, Sayı: 1823, (1986), s. 5-6.

9. Baldwin, "The New Protectionism: A Response to Shifts in National Economic Power", s. 8.

kolay erişebilme fırsatını yakalayarak kendisini finans sektöründe ön plana çıkarmak gibi stratejiler üzerine kuruludur.

Çalışmanın başında da bahsedildiği gibi korumacılık dendiğinde farklı biçimlerdeki devlet müdahalesinden söz edilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük tahribatla ayrılan ülkeler savaşın bitmesiyle birlikte devlet eliyle endüstrilerini tekrar kurmaya başlamışlardır. Savaş sonrası dönemde gerçekleşen GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) görüşme serilerine (*rounds*) bakıldığında gelişmiş ekonomilerin toparlanma ve yeniden yapılanma dönemlerini atlattıkları 1950'li yılların ardından gerek Almanya ve Japonya gibi yeni küresel aktörlerin ortaya çıkması gerekse dekolonizasyon sürecinde bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin dünya ticaret rejimine entegre olmak istemeleri sonucunda küresel ticaret hacminde ve GATT sisteminin kapsamında hızlı bir genişlemenin gerçekleştiği görülmektedir.¹⁰

Diğer taraftan bu dönemde ekonomiye devlet müdahaleciliği de yoğun bir artış göstermiştir. Örneğin Fransız hükümeti savaştan sonra bir endüstriyel modernizasyon planı hazırlamış ve 1947-1950 yılları arasında yeni yatırımların üçte ikisi kamu fonlarından finanse edilmiştir. Benzer şekilde İşçi Partisi yönetimindeki İngiliz hükümeti Ekonomik Planlama Kurulunu kurmuş ve savaş sonrası yatırımlar yönünde sıkı kontroller uygulamıştır. Nispeten serbest piyasa eğilimli Alman hükümeti ise 1950'li yıllarda yatırımları ana sektörler yönlendirmiştir. Bu ülkeler özellikle demir çelik, gemi ve uçak endüstrisi gibi ağır sanayi alanlarına yatırımlar yapmış ve bilgisayar teknolojilerini destekleyici politikalar uygulamıştır.¹¹ Japonya da bu dönemde stratejik devlet müdahalesinin başarılı bir şekilde hayata geçirildiği bir diğer ülkedir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Japon hükümeti tercih edilen belirli sektörler vergi teşvikleri ve

yatırım fonları sağlayarak ülkenin endüstriyel genişlemesine rehberlik etmiştir. Aynı zamanda yüksek teknoloji alanlarında araştırma ve geliştirme için finansman sağlanması da 1970'lerde hükümetin ticaret politikasının önemli bir parçasıdır.

Ekonomide korumacılığı savunan iktisadi görüşün temel hedefleri arasında yeni kurulan sanayileri korumak, yerli iş gücüne istihdam yaratmak, ödemeler dengesinde fazla vermek, devlete ek gelir sağlamak ve dampainge karşı korumacılığı silah olarak kullanmak gibi uygulamalar sayılabilir.¹²

LIBERALLEŞME SÜRECİ: KÜRESEL DÜZENDE ÖRTÜLÜ KORUMACILIK

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD önderliğindeki Batılı liberal söylemlerin kurumsallaşması üç Bretton Woods kurumunun kurulmasıyla sonuçlandı (IMF, Dünya Bankası ve GATT). Bu kurumlar arasındaki görev dağılımı kapsamında IMF ile döviz kuru farklılaşması/ayrımcılığı ortadan kaldırılırken Dünya Bankası eli ile Avrupa devletlerinin savaş sonrası ekonomik açıdan toparlanmaları sağlanmış daha sonrasında az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarına destek verilmiştir. GATT ile de gümrük duvarlarının indirilerek dünya ticaretinin serbestleşmesinin sağlanması hedeflenmiştir. Bu bakımdan İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Bretton Woods sistemiyle birlikte ortaya çıkan uluslararası kuruluşların küresel ticaretle ilgili tutumları serbest ticaret ve korumacılığın evrimi açısından önemlidir.

Uluslararası ekonomik alanda yaşanan bu değişim temel olarak liberalizm ve serbest ticareti savunan küresel aktörler tarafından da görülmüş ve Bretton Woods kurumlarının da genel amacının ticareti serbest kılmak olduğu vurgulanmıştır. Bu kurumlar genellikle hem ekonomik hem de

10. Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", s. 653.

11. Baldwin, "The New Protectionism: A Response to Shifts in National Economic Power", s. 9-10.

12. Selahattin Tuncer, "Korumacılık Teori ve Uygulama", *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, Sayı: 36, (2012), s. 242.

siyasi anlamda büyük bir güce sahip olan ülkelerin güdümünde hareket ettiklerinden dolayı politikalarını da bu yönde uygulamışlardır. Gelişmiş ülkeler ürettikleri ürünleri rahatça satabilmek için ticaretin serbestleştirilmesi, kotaların kaldırılması ve gümrük vergilerinin indirilmesi gibi birtakım serbest ticaret politikalarının hayata geçirilmesini savunmuşlardır.

Diğer taraftan 1929 Büyük Buhran ve takip eden yıllarda başlayan ve ardından gelecek olan 1973 Petrol Krizi'ne kadar devam eden dönemde sosyoekonomik kalkınma ve büyüme için yoğun devlet müdahalesini gerekli gören yaklaşımlar küresel akademik ve politik çevrelerdeki kabul edilebilirliğini 1970'li yıllarda yavaş yavaş yitirmiştir.¹³ Nitekim Büyük Buhran'la birlikte uygulanan yoğun korumacılık önlemleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerini serbest ticarete bırakmıştı. Şüphesiz dünya ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar geçen sürede daha önce görülmemiş bir şekilde serbest ticaretin sunduğu avantajlardan fazlasıyla yararlanmıştı. Ancak 1970'ler ile beraber ülkelerin hayata geçirdikleri örtülü korumacılık (*murky protectionism*) uygulamaları yaygınlaştı.

Keynezyen dozu yüksek bir müdahaleciliğin uygulandığı bu süreçte ülkeler ticaretin serbestleşmesi için GATT sistemini desteklemekle birlikte kendi özgün koşulları ışığında sosyal dengeleri ve ödemeler dengesi dinamiklerini gözetken koruma önlemleri ve istisnalarını da sisteme başarıyla monte ettirdiler. Doğu Asya'da kalkınmacı devletlerin ön plana çıktığı, Latin Amerika'da popülist siyasetçilerin iktidara geldiği ve ithal ikame politikaların hayata geçirildiği gözlemlendi. 1970'lerde ticaretin yavaşlamasının ve ekonomik korumacılığın canlanmasının sebepleri arasında aşağıdaki hususlar vurgulanmaktadır:¹⁴

1. Bretton Woods I sisteminin çökmesi (dalgalı kura geçiş)

2. 1973-74 OPEC krizi ve enerji fiyatlarında artış görülmesi
3. Yeni sanayileşen ülkelerin dünya piyasasına girmesi (Japonya'nın artan rekabet gücü) diğer taraftan ABD ekonomisinin nispeten zayıflaması ve AET'nin (Avrupa Ekonomik Topluluğu) giderek içine kapanması
4. Küresel stagflasyonun (durgunluk içerisinde işsizlik) ortaya çıkışı

Bu gibi gelişmeler ticaretin liberalleşmesini yavaşlatmış ve ülkelerin içine kapanarak daha fazla korumacı politikalar uygulamalarına sebep teşkil etmiştir. Özellikle 1960'lardan itibaren ABD'nin sınai mallardaki uluslararası rekabet gücünün Japonya, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri ile Güney Kore ve Tayvan gibi Doğu Asya ülkeleri karşısında aşamalı olarak azalmaya başlaması çok taraflı ticari müzakere zeminlerini kullanarak ulusal ekonomik çıkarlarını korumaya çalışan Amerikan karar alıcılarını daha detaylı stratejik hesaplar yapmaya zorlamıştır.

Küresel finans krizi sonrası dönemde özellikle G20 ülkelerinde artan düzeyde bir korumacılık anlayışı göze çarpmaktadır.

Küresel ekonomide ulaşım, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmelerden kaynaklanan ve bankacılık, sigortacılık, finansal aracılık hizmetleri, yazılım, genetik, biyokimya, nanoteknoloji gibi bilgi ekonomisine dayalı alanları öne çıkaran eğilimler de önce GATT ardından da DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü-WTO) bünyesinde uluslararası ticaretin liberalizasyonu üzerine gerçekleştirilen müzakereleri iyice karmaşık bir hale getirmiştir.¹⁵ Yukarıda vurgulandığı üzere küresel anlamda birçok ülkeyi etkileyen 1973 Petrol Krizi'nden

13. Sadık Ünay, *Kalkınmacı Modernlik*, (Küre Yayınları, İstanbul: 2012), s. 54.

14. Gilpin, *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, s. 238

15. Ünay, "Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret", s. 653.

sonra korumacılık anlayışı tekrardan yaygınlaşmaya başlamıştır. Yükselen ekonomik sektörlerde rekabet avantajlarını koruyup rakiplerine karşı avantaj sağlamak isteyen sanayileşmiş ülkeler sektörel korumacılık önündeki engelleri aşabilmek adına daha kapsamlı müdahale teknikleri geliştirmek için amansız bir yarış içerisine girmişler ve bu da literatürde “yeni korumacılık” olarak bilinen eğilimlerin güç kazanmasına yol açmıştır. Buna karşın gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler tarafından genellikle emeğin yoğun olduğu sektörlerde yeni korumacı politikalar uygulanmıştır.

Küresel ekonomide korumacı eğilimler baş gösterirken GATT’ın liberal ticaret sistemi aşınmaya başlamış ve Tokyo Görüşmeleri¹⁶ ile birkaç yıl süren müzakerelerden sonra uluslararası ticaret rejiminin doğasını değiştiren gelişmeler yaşanmıştır. Burada dikkat çeken en önemli husus yeni korumacılık politikalarında ülkelerin taraf olduğu anlaşmalar (GATT gibi) neticesinde bu politikaları açıkça yap(a)mamalarıdır. Bu yüzden yeni korumacılık önlemleri tarife dışı engeller olarak literatürde yer almaktadır. Tarife dışı engeller basit anlamıyla ithalatı kısıtlamaya yönelik politikalarından oluşmaktadır. Bunun yanında ihracatı teşvik amacıyla da uygulanabilmektedir. Dolayısıyla Büyük Buhran döneminin acı deneyimlerine inat sürdürülen üstü örtülü (*murky*) korumacılık 1973 sonrasında yaygınlaşmıştır. Ülkelerin korumacılık algıları ve dış ticaret politikası araçlarına bakıldığında 1970’li yıllardaki korumacılık anlayışı ile İkinci Dünya Savaşı öncesindeki korumacılık perspektifi ve araçlarının farklılaştığı görülmektedir. Bu dönemde öne çıkan yeni dış ticaret politikası enstrümanları “yeni korumacılık” veya “tarife dışı engeller” terimiyle ifade edilmektedir.

Bu kritik dönemden sonra devletin mümkün olduğu kadar sınırlandırılması, dış ticaretteki engellerin kaldırılması ve ticari anlamda

küreselleşme odaklı politika ve görüşler kademeleli olarak uluslararası ekonomik çevrelerde dile getirilmiştir. Yaşanan neoliberalizm dönemiyle birlikte uluslararası bağımsız kuruluşlar ve birtakım devletlerin de destek ve önerileriyle tüm dünya genelinde dış ticarete serbestleşme politikaları uygulanmıştır. Buna paralel olarak birçok gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmaları imzalanmış ve dünya genelinde toplam uluslararası mal ticaretinde artış görülmüştür. 1970’li yılların başlarında toplam uluslararası mal ticaretinin toplam GSYH’ye oranı yüzde 27-35 seviyelerindeyken günümüzde bu oran yüzde 60’lara çıkmıştır ve sadece bu oran dahi liberal politikaların ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Liberal politikaların uygulanması ve aynı zamanda uluslararası ticaret örgütleri tarafından serbest ticaretin yapılması gerektiğine dair söylemleri ülkeleri ithalata karşı kotalar ve tarifeler koymaktan ziyade alternatif politikalar hayata geçirmeye itmiştir. Burada dikkat çeken husus iki dünya savaşı arasında geçen sürede korumacılık anlayışının genel olarak ithalatı kısıtlayıcı politikalar ekseninde olması ve 1973 Petrol Krizi sonrası uygulanan korumacılık anlayışının belirli sektörlerin korunması yönünde evrilmesidir. Başta Japonya, Güney Kore ve Asya Kaplanları olarak bilinen Tayvan, Singapur gibi Doğu Asya ülkelerinde korumacılık önlemleri ve teşvikler üretimi durağanlaşan, düşüş gösteren ve gelecek potansiyeli olmayan alanlara değil daha ziyade dinamik, ihracat potansiyeline sahip ve gelecek vadeden sektörlerde sağlanmıştır. Bazen eğitim gezileri ve stajları finanse ederek yasal yollardan bazen de sanayi casusluğu, makine kaçakçılığı, yabancı patent tanımayı reddetme gibi illegal yöntemlerle yabancı teknolojilerin edinilmesi desteklenmiştir.¹⁷

Tarihsel perspektif incelendikten sonra bu dönemde uygulanan birtakım politika türlerine bakmakta büyük yarar vardır. Öncelikle bu

16. Tokyo Görüşmeleri (1973-1979): Tokyo Görüşmeleri’nin temel amacı gelişmiş OECD ülkeleri arasındaki ticarete istikrarı sağlamaktır.

17. Ha-Jong Chang, *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, (İletişim Yayınları, İstanbul: 2007).

dönem içerisinde yeni korumacılık bağlamında yürütülen politikaların başında “gönüllü ihracat kısıtlamaları” (*voluntary export restrictions-VER*) gelmektedir. İsteğe bağlı bir ihracat sınırlaması olarak da bilinen bu uygulamada hükümetin belirli bir süre boyunca bir ülkeden ihraç edebileceği malların miktarına kısıtlama getirdiği görülmektedir. Bu politikalar genellikle ithalat ile rekabet eden sanayiler korunmak ve belirli ihracatçı ülkelerden yapılan ithalat kısıtlanmak istendiğinde ortaya çıkar.¹⁸ Şimdiye kadar bu politikaların en yaygın uygulaması çelik ve otomobil ithalatına karşı alınan tedbirlerle görülmüştür. Özellikle Japon otomobillerinin ABD ve Avrupa piyasalarına hızla girişi ve o ülkelerin otomobil imalatçılarının rekabet edememesi sonucu bu ülkelerin bir bölümü Japonya ile gönüllü kısıtlama anlaşmaları imzalamıştır. Gönüllü ihracat kısıtlamaları dışında ulusal güvenlik, sağlık, güvenlik, çevre standartları, idari düzenlemeler ve kamu ihaleleri¹⁹ gibi gerekçelerle yeni nesil korumacı politikalar uygulanmaktadır.

GATT ve DTÖ sistemlerinin öngördüğü tarife engellerini aşmak için pek çok sanayileşmiş ülke Japonya'ya karşı dış ticaret açıklarını kapatmak isteyen ABD'nin uyguladığı “gönüllü ihracat kısıtlamaları” benzeri metotları, kamu alımlarında ulusal aktörleri tercih (*procurement*), spesifik standart belirlemeleri gibi tarife dışı engeller kullanarak kendi girişimcilerini korumaya devam etmektedir. GATT'ın 1947-1995 arasındaki zayıf uyuşmazlık çözümü mekanizmaları büyük güçler arasındaki ekonomik anlaşmazlıkları çözmekte uzun süre yetersiz kalmıştır. DTÖ rejimi ile sağlanan görece iyileştirmeye rağmen özellikle küresel güçler arasında yaşanan stratejik “ticaret savaşları” ikili pazarlıklarla ya da G8 gibi siyasi platformlarda çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

18. Voluntary Export Restraints (VERs), <http://internationalecon.com/Trade/Tch10/T10-3.php>, (Erişim tarihi: 18 Ekim 2017).

19. Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, (Güzem Can Yayınları, İstanbul: 2009), s. 197.

GATT sistemindeki ticari istisna ve kaçış kanallarını aktif biçimde kullanırken diğer ülkeleri haksız rekabet yaratmakla suçlayan ABD yönetimi DTÖ'nün kuruluş sürecinde küresel ticaret regülasyonunun entelektüel mülkiyet hakları, yabancı yatırımlar ve hizmetleri kapsayacak şekilde genişletilmesi için yoğun baskılar yapmıştır. Bu alandaki Amerikan taleplerinin de ekonomik liberalizme dayalı normatif tercihlerden ziyade yükselen bilgi ekonomisi sektörlerindeki ulusal rekabet avantajını korumaya yönelik yeni korumacılık güdülerinden kaynaklandığı gayet açıktır.²⁰

ABD yerli ürünlerinin iç piyasadaki rekabet güçlerini koruyabilmeleri ve sürdürebilmeleri için birtakım yasal mevzuatlarla ithalatı önlemek amacıyla çalışmalarına devam etmektedir. Bunun en yakın örneklerinden biri emisyon verilerindeki tutarsızlıktan dolayı ABD hükümetinin bir Alman otomotiv devine çeşitli yaptırımlar uygulamasıdır. Bu tarz bir yaptırım gerçekten de firmanın emisyon verilerini gizlediği ya da düşük gösterdiği için verilmiş olabilir. Fakat sektör uzmanları bu cezanın en temel sebebinin ABD içinde Amerikan otomotiv firmalarının Alman markalarına karşı rekabet gücünün azalmasından dolayı yeniden dominant hale gelme isteği olduğunu belirtmektedir. Daha eski tarihli bir korumacılık örneği olarak ABD'nin 1980'li yıllarda Arjantin'e yönelik uygulamalarından bahsedilebilir. O dönemde ABD Arjantin'den bol miktarda et ithalatı yapmaktaydı. Salgın halinde beliren şarbon hastalığı sebebiyle ABD hükümeti Arjantin'den gerçekleştirilen bütün sığır eti ihracatını yasaklamış aynı zamanda bu yasak kapsamına koyun etini de almıştı. Ancak tıbbi olarak şarbon hastalığı koyunlarda görülmemesine rağmen ABD'nin Arjantin koyunlarına karşı uyguladığı ithalat yasağı yıllar boyunca devam etmiştir.²¹

Tablo 1'de korumacılık uygulamalarında kullanılan başlıca politika ve yöntemler yer al-

20. Ünay, “Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret”, s. 655.

21. Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, s. 198.

TABLO 1. KORUMACILIK POLİTİKA VE YÖNTEMLERİ

GELENEKSEL-KLASİK YÖNTEMLER	YENİ MODERN YÖNTEMLER
1. Gümrük Vergileri a) İthalat Vergileri b) İhracat Vergileri	1. Yardımlar (Sübvansiyonlar)
2. Eş-Etkili Vergiler (Gümrük vergilerine benzer veya değişken vergiler şeklinde)	2. Tarife Dışı Engeller a) Standartlar Koyma b) İhale Kuralları c) İdari Tedbirler (Poitiers Planı)
3. Miktar Kısıtlamaları (Kotalar) a) İthalat Kısıtlamaları b) İhracat Kısıtlamaları	3. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları
4. İthalat Yasakları	4. İthalatın Gönüllü Artırılması
5. Dış Ticaretin Devletleştirilmesi	5. Anti-Damping Uygulama
	6. Anti-Sübvansiyon Uygulama
	7. Araştırma-Geliştirme Giderlerinin Karşılanması
	8. Gümrük Birliği

Kaynak: Tuncer, *Korumacılık Teori ve Uygulama*, s. 244-245.

maktadır. Tablodan da görüleceği üzere bir dış ticaret politikası olarak farklı şekillerde uygulanan geleneksel ve yeni nesil korumacılık araçları bulunmaktadır.

KÜRESEL FİNANS KRİZİ VE YENİ KORUMACILIĞIN YÜKSELİŞİ

1970'lerden sonra gelişmiş ekonomiler sanayi yatırımlarını başta Asya'dakiler olmak üzere gelişmekte olan ülkelere kaydırmaya başlayarak üretim merkezlerini bol ve ucuz emek ile maliyet avantajı yaratan coğrafyalarda oluşturmuşlardır. Gelişmiş ülkeler üretim ve imalat sanayii yatırımlarını yurt dışına çıkartarak daha çok bilgi, finans ve hizmet sektörlerinde mesafe kat etmişlerdir. Ekonomideki bu paradigmatik değişimden sonra ABD finansal anlamda küresel bir merkez olmuş ve giderek artan bu finansal güç 2008 kriziyle beraber ABD ekonomisinin güvenilirliğine ciddi zararlar vermiştir. 2008 krizi direkt bankacılık başta olmak üzere finansal sektörlerde patlak verdiği için bu alanlara küresel olarak duyulan güven sarsılmıştır. Finansal krizin farklı ülkelerdeki yansıması ise ülke ekonomilerinin sektörel yapıları üzerinden etkisini hızlıca göstermiştir.

Nitekim ekonomik yapısı ağırlıklı olarak hizmet sektörüne dayalı İspanya, Yunanistan, Fransa gibi Avrupa ülkeleri krizden daha çok etkilenirken Almanya gibi imalat sanayii ve ihracat ağırlıklı ekonomiler daha az yara almakla kalmamış krizi fırsata çevirmeyi de başarmıştır.

Geniş çaplı finansal krizler etkilerini ekonomik olarak hemen hemen tüm sektörlerde göstermektedir. Krizin ilk yansımaları küresel ticaretin akışında keskin bir düşüş ile kendini belli ederken talebin düşüşüne bağlı bir şekilde üretim ve istihdamda da azalma yaşanmaktadır. Bu sancılı ekonomik süreçte ulusal çıkarlarını korumak amacıyla çok sayıda ülke ilk tepki olarak korumacı önlemlere başvurmuştur.²² Genel olarak dünya ekonomisinde serbestleşme ve korumacılık yazınında yaşanan değişimin dönemlendirilmesi Tablo 2'de gösterilmiştir.²³

22. Bu konuda bkz. Slobodan Čerović vd., "The Impact of the Global Financial Crisis on World Trade", *Economic Themes*, Cilt: 52, Sayı: 1, (2014), s. 13-32; Richard Baldwin ve Simon Evenett (ed), *The Collapse of Global Trade, Murky Protectionism and the Crisis: Recommendations for the G20*, (Centre for Economic Policy Research-Cepr, UK: 2009).

23. Nurdan Aslan, "Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Küreselleşme", *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*, ed. Osman Küçükahmetoğlu vd., (Ekin Yayınevi, Bursa: 2007), s. 5; Aktaran Fatih Mangır ve Hakan Acet, "Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliği'nde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye'nin Uyumunu", *Selçuk University Social Sciences Institute Journal*, Cilt: 32, (2014 Special Edition), s. 95.

TABLO 2. DÜNYA EKONOMİSİNDE SERBEST TİCARET VE KORUMACILIK ALT DÖNEMLERİ

1875-1914	Serbest Ticaret	Altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme-dış ticarete ilk genişleme dönemi
1914-1944	Korumacılık	Savaş dönemi, durgunluk, depresyon, daralma dönemi
1944-1970	Serbest Ticaret	Kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme, dış ticarete genişleme dönemi
1970-1980	Yeni Korumacılık	OPEC krizi, stagflasyon, daralma dönemi
1980-2000	Serbest Ticaret	Neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, finansal küreselleşme
2008-	Yeni Korumacılık	Finansal kriz ve kur savaşları dönemi, yeni merkantilist/yeni korumacılık dönemi

Kaynak: Aslan, *Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Küreselleşme*, s. 5.

Bakıldığında serbest ticaretin ilk genişleme dönemi Britanya'nın dünya sistemindeki hakim rolü eşliğinde gerçekleşmiş ikinci genişleme döneminde ABD bu rolü devralmış ve üçüncü dönemde ise Çin ABD'yi özellikle dış ticaret alanında tehdit etmeye başlamıştır. Ancak üçüncü genişleme döneminin önceki iki dönemden kategorik biçimde farklılaştığı da dikkat çekmektedir. Dünya ekonomisinde ilk iki dönemdeki gibi yeni bir hegemon devletin yükselişinden ziyade ABD'nin ekonomik gücünün görece olarak gerilemesi gözlemlenmektedir. Bu anlamıyla günümüz dünya sistemi eski hegemonik devletin gerilemeye başladığı ancak yenisinin ise net olarak ortaya çıkamadığı bir "ara dönem" görüntüsü vermektedir.²⁴

Günümüzde çokça bahsedilen yeni korumacılığın yükselişine en temel gerekçe olarak küresel güçlerin ulusal ekonomik çıkarlarının tehdit altında olduğuna dair algıları gösterilmektedir. Özellikle son yıllarda kırılmalı bir görünüm veren finans-bankacılık sektörü temelinde kalkınmanın sürdürülebilir olmaması ulusal karar alıcıları sanayi sektörlerini canlandırmak için yeni korumacı önlemlere götürmektedir. Bu sebeple ABD'de Trump yönetimi ve Avrupalı liderlerin başını çektiği gelişmiş ülkeler yurt dışında bulunan sanayi kuruluşlarını yeniden kendi ülkelerine çekmek için birtakım politika, teşvik ve sübvansiyonlar uygulamak-

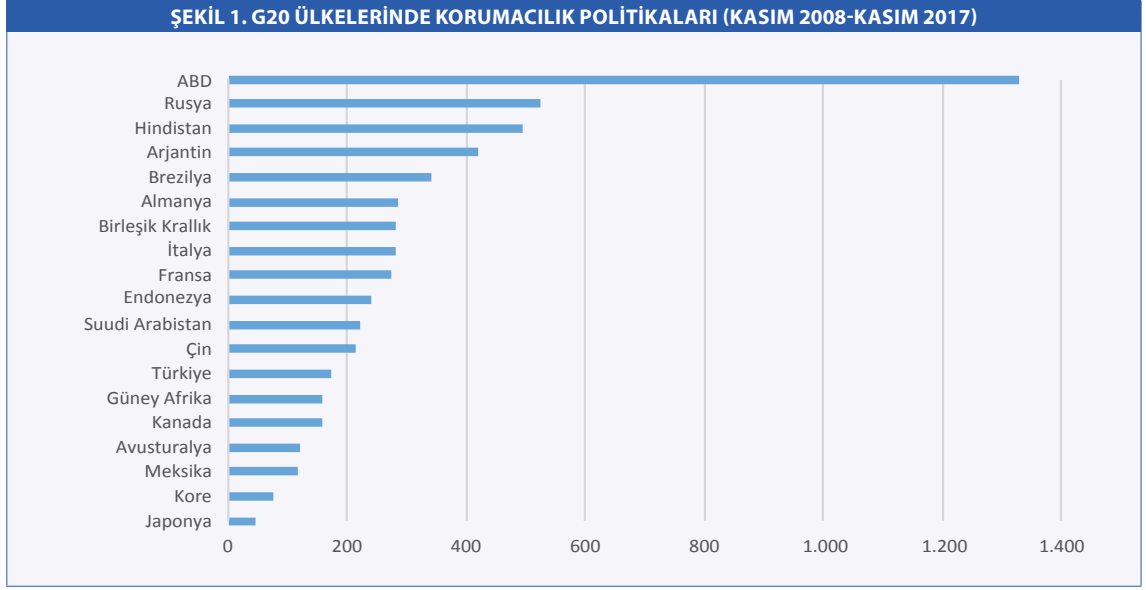
tadır. Gelişmiş devletler küresel finans krizinin ardından yeniden sanayinin önemini kavramış ve özellikle Asya'ya doğru kayan sanayilerini kendi topraklarına çekmek için önlemler almaya girişmişlerdir.

Son yıllarda düşük maliyet ile sınai üretim yapan Doğu Asya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan devletlerin kazandıkları rekabet avantajını yeniden elde etmek Batılı güçlerin stratejilerinin temel amacını oluşturmaktadır. Sanayileşmiş Batı ile sanayileşen Doğu ülkeleri arasındaki bilimsel-teknolojik farkın azalması ve refahın tekrardan Doğu'ya kayması endişesi Batılı gelişmiş ülkeleri küresel ekonomideki pozisyonlarını koruma çabasına ya da yeniden sanayi sektörünü canlandırma arayışlarına itmektedir.²⁵ Bu doğrultuda uygulanacak politikalarla fabrikalar ve sanayi tesislerinin anavatanlarına geri çağrılmaları sonucu üretim ve istihdamı yükselterek refah artışına katkı vermek hedeflenmektedir.

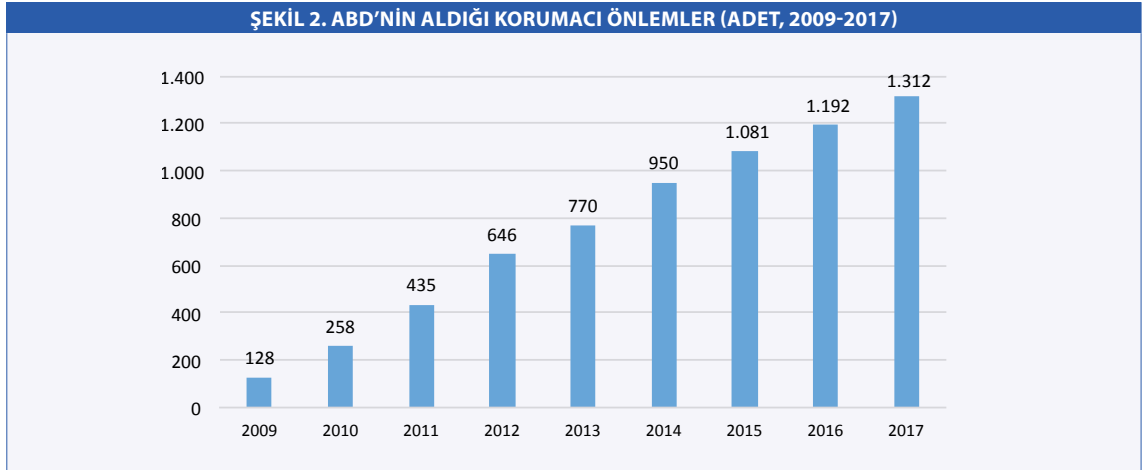
Yukarıda değinilen sebeplerden dolayı gelişmiş ülkeler gelecek potansiyeli arz eden ürünlere yönelik sanayi özelinde yeni korumacılık politikaları uygulamaya koymuşlardır. Bunun en çarpıcı örnekleri küresel finans krizi sonrası uygulanan politikalarda görülürken son dönemlerde İngiltere ve ABD yönetimlerinin söylemlerinde bu vurguları açıkça görmek mümkündür. İngiltere Başkanı Theresa May'in ekonomik anlamda attığı adımların ilki yurt dışına kaybedilen imalat sanayiinin

24. Bob Davis ve Jon Hilsenrath, "Whatever Happened to Free Trade?", *The Wall Street Journal*, 29 Mart 2017; Ümit Akçay, "Korumacılığın Yükselişi-I", *Gazete Duvar*, 10 Nisan 2017.

25. Nurullah Gür, Sadık Ünay ve Şerif Dilek, *Sanayiye Yeniden Düşünmek*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2017), s. 67-68.

Kaynak: Global Trade Alert

Kaynak: Global Trade Alert

tekrardan İngiltere'ye kazandırılması için kapsamlı bir sanayi stratejisi oluşturulmasıdır.²⁶

Şekil 1'de 2008-2017 yılları arasında G20 üyesi ülkelerin ticaret politikası alanında uyguladıkları korumacı düzenlemeler gösterilmektedir. Görüldüğü gibi ABD 2008'den beri uyguladığı korumacı politikalar ile G20 ülkeleri arasında bu politikaları en fazla hayata geçiren ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD Başkanı Donald Trump'ın işbaşına gelmesi ile birlikte yeni koru-

macı politikaların daha fazla ivme kazandığı anlaşılmaktadır (Şekil 2).²⁷

Trump'ın başkanlık döneminde adil olmadığını belirttiği ticari anlaşma ve iş birliklerini yeniden gözden geçirmesi küresel gündemde önemli yer bulmuştur. Bu doğrultuda yapılan analizlerde ABD'nin uygulayacağı potansiyel korumacı politikaların daha fazla istihdam ve yatırım oluşturacağı düşüncesinin yanlışlığı dillendirilmekte, ABD'nin böylesi korumacı politikalarının hem kendi hem de dünyanın geri kalanı için fayda sağlamayacağı ve uzun dönemde izolasyonist politi-

26. Phillip Inman "Can Theresa May Get the Wheels of British Business Turning Again?", *The Guardian*, 16 Temmuz 2016; Peggy Hollinger ve Jim Pickard, "UK Industry Welcomes Theresa May's Strategy Pledge", *Financial Times*, 20 Temmuz 2016; "Theresa May Give Details of Action Plan for British Industry", BBC, 23 Ocak 2017.

27. Mark Broad, "Will Donald Trump Mean the End of Global Trade?", BBC, 25 Ocak 2017.

kaların negatif etkisi olacağı vurgulanmaktadır.²⁸

Nitekim 2017 yılında Hamburg'da düzenlenen G20 Zirvesi'nin ana gündem meselelerinden birisi ABD'nin Trump ile hayata geçirdiği korumacılık politikalarına yönelik endişeler olmuştur. Zirve öncesinde Alman Başbakanı Angela Merkel, ABD Başkanı Trump'ın politikalarını eleştirerek dünyanın sorunlarının izolasyonist ve korumacı politikalar ile çözülemeyeceğine işaret etmiştir.²⁹ Merkel'in küresel ekonominin içinde bulunduğu durumu özetleyen sözleri şu resmi ortaya koymaktadır: Çin ve Almanya gibi ulusal zenginlik ve refahlarını büyük oranda dış ticarete dayalı sürdüren ülkeler serbest ticaretin savunuculuğunu yaparken ABD ve İngiltere gibi sanayileşme süreçlerini erken ve hızlı tamamlayan devletler ise daha yoğun korumacı politikaların temsilciliğini üstlenmektedir. ABD Başkanı Trump'ın yaklaşımları ve İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı (Brexit) uluslararası ekonomide küreselleşme karşıtı korumacılık eğiliminin yükselişini göstermektedir. Öte yandan Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in son yıllarda serbest ticaret ve küreselleşme yönünde uluslararası alandaki söylemleri dikkat çekmektedir. Örneğin Jinping'in Davos Zirvesi'nde ticaret savaşlarından hiç kimsenin kazançlı çıkamayacağını ifade ederken kullandığı benzetmeler ilginçtir:

Yerli ekonomiyi korumaya yönelik ekonomik politikalar uygulamak, tıpkı kendini karanlık bir odaya kilitlemek gibidir. Rüzgar ve yağmur dışarıda tutulabilir belki, ama içeri ışık ve hava da girmez.³⁰

Pekin'in yeni finansal düzenin öncülüğünü üstlenmek yolunda kurduğu Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank-

AIIB), BRICS Yeni Kalkınma Bankası, BRICS Acil Durum Rezerv Anlaşması, Bölgesel Ekonomik Ortaklık (RCEP) gibi kurumlar 21. yüzyılda Batı merkezli Bretton Woods kurumlarına karşı bir alternatif düzenin ilk adımları olarak anlaşılabilir.³¹ ABD güdümündeki Dünya Bankası ve Japonya'nın etkin olduğu Asya Kalkınma Bankası karşısında küresel güç arayışını sürdüren Çin, AIIB ile bunu kurumsallaştırdı. Bu süreçte Pekin'in Asya-Afrika-Avrupa arasında kesintisiz ulaşımı, ticaret ve altyapı girişimini temsil eden "Bir Kuşak Bir Yol" projesi de büyük bir öneme sahiptir. Çin'in liderliğini yürüttüğü bu projenin ABD'nin Avrupa'yı yeniden inşa ve kalkındırma sürecinde uyguladığı Marshall Planı'ndan bile daha kapsamlı ve kapsayıcı olduğu iddia edilmektedir.³² Çin'in Avrasya ekseninde kara, deniz ve hava kanalları ile devasa altyapı yatırımları üzerinden yeniden tanımlamak istediği bölgesel entegrasyon küresel ticarete tüm dengeleri yeniden belirleyebilir.

ABD Başkanı Trump tarafından dillendirilen korumacı Amerikan stratejisi ise ABD'nin Çin ve Meksika gibi ülkelere kaptırdığı üretim tesisleri ve istihdam potansiyelini tekrardan elde etmek, serbest ticaret anlaşmalarını (NAFTA) yeniden tartışmak, ticari ilişkileri güçlendiren iş birliklerini (TPP) feshetmek gibi Amerikan ekonomisini güçlendireceği düşünülen korumacı önlemlere dayalıdır.³³ Trump seçim kampanyası sürecinde seçmenleri "America First" (Önce Amerika) söylemi üzerinden yönlendirdiği gibi Başkan olduktan sonra uyguladığı ekonomik milliyetçilik politikaları da eski moda korumacılıktan pek uzak değildir.³⁴ Bu popülist söylemlerden yansı-

28. Thieß Petersen, Ulrich Schoof, Erdal Yalcin, Gabriel Felbermayr ve Marina Steininger, "Global Impact of a Protectionist U.S. Trade Policy", *GED Focus Paper*, (Eylül 2017); Gabriel Felbermayr, Marina Steininger ve Erdal Yalcin, "Economic Implications of a Protectionist US Trade Policy", *VoxEU*, 22 Kasım 2017.

29. Noah Barkin ve Roberta Rampton, "Merkel Issues Warning to Trump Ahead of G20 Summit", Reuters, 29 Haziran 2017.

30. Larry Elliott ve Graeme Wearden, "Xi Jinping Signals China Will Champion Free Trade if Trump Builds Barriers", Reuters, 18 Ocak 2017; "China's Xi Says No One Will Emerge a Winner in a Trade War", Reuters, 17 Ocak 2017.

31. G. John Ikenberry ve Darren Lim, "China's Emerging Institutional Statecraft: The Asian Infrastructure Investment Bank and the Prospects for Counter-Hegemony", *Project on International Order and Strategy at Brookings*, (Nisan 2017).

32. David Ignatius, "China Has a Plan to Rule the World", *Washington Post*, 28 Kasım 2016.

33. Sadık Ünay ve Şerif Dilek, "Amerikan Başkanlık Seçimlerine Doğru-5: Ekonomi Politikaları ve Küresel Yansımaları", *SETA Analiz*, Sayı: 175, (Kasım 2016).

34. Douglas A. Irwin, "The False Promise of Protectionism Why Trump's Trade Policy Could Backfire", *Foreign Affairs*, Mayıs/Haziran 2017.

yan izolasyoncu ve korumacı politikalar küresel ekonomide endişe ile karşılanmakta ve bunların aynen uygulanması halinde küresel çapta ticaret savaşlarının tetiklenebileceği ifade edilmektedir.³⁵ Bu bakımdan Trump'ın "America First" ve "Make America Great Again" (Amerika'yı Tekrar Büyük Yapmak) gibi sloganlarla dillendirdiği korumacı ticaret politikalarının uygulamaya konulması başta Çin olmak üzere ABD'nin başlıca rakiplerini karşılık vermeye zorlayabilir. Dünya ticaretinde önemli rol oynayan ülkelerin korumacı politikalara yönelmeleri ise olası bir daralmayı, kur ve ticaret savaşlarını gündeme getirebilir.

GÜNÜMÜZDE YENİ KORUMACILIK ÖRNEKLERİ

Modern dönemde ulus devletlerin ulusal, bölgesel ve küresel çıkar algılamaları çerçevesinde ekonomik korumacılık ve liberalleşme tedbirlerini farklı sektörler özelinde farklı dozlarda sentezleyerek uygulamaya geçirdikleri görülmektedir. Finansal ve ekonomik krizlerden sonra ülkeler mevcut ekonomik ve stratejik politikalarını yeni duruma adapte olmak için değiştirmektedir. Küresel krizlerden sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yerel sanayi ve üreticilerini korumak için tarife dışı engelleri de barındıran bir dizi korumacı ticaret politikası aracına başvurmuştur.³⁶ Dünya ticaretinin daralmasına yol açan bu uygulamalar aynı zamanda "Komşunu fakirleştir" (*beggar-thy-neighbor*) politikaları/stratejileri olarak da dillendirilmektedir. Bu tip kriz dönemlerinde ulusal yönetimler başlıca rakiplerine karşı korumacı önlemler

uygulayarak kendilerine bir rekabet avantajı sağlamaya çalışır. Krizlerin tarihine baktığımızda bu korumacı politikaların farklı örneklerine sıkça rastlayabiliriz. Örneğin ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler 1929 krizinden sonra "Komşunu fakirleştir, kendini zengin et" dürtüsü ile hareket ederek küresel krizin etkilerinden kurtulmak için korumacı önlemlere başvurmuşlardır.³⁷

Küresel finans krizi sonrası dönemde de özellikle G20 ülkelerinde artan düzeyde bir korumacılık anlayışı göze çarpmaktadır. DTÖ tarafından yayınlanan bir rapor G20 ülkelerinin Ekim 2015 ve Mayıs 2016 tarihleri arasında 145 adet yeni korumacılık önlemi aldığını vurgulamaktadır. Söz konusu ticari önlemlerin ortalamasının aylık 21 olması G20 ülkesi ekonomilerinin DTÖ tarafından mercer altına alındığı 2009'dan itibaren en büyük artışın yaşandığını göstermektedir. Böylece G20 ülkelerinin uyguladığı ticari engeller küresel finans krizinden sonra görülen en yüksek aylık ortalama korumacı ticaret önlemleri olarak kaydedilmektedir. Bununla beraber raporda G20 ülkelerinin kriz sonrası yürürlüğe giren 1.583 korumacılık tedbirlerinden yalnızca 387 tanesini daha sonra kaldırdıkları belirtilmektedir.³⁸ Çin'de üretilen uygun fiyatlı ürünlerin diğer ülkelerin iç piyasalarında haksız rekabete sebep olduğu yönündeki iddialar korumacılığın artışının en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir. Haksız rekabeti engelleyebilmek iddiasıyla birçok ülke Çin ürünlerine karşı anti-damping uygulamalarını yürürlüğe koymuştur.³⁹

Küresel kriz sonrasında ekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesi ve etkilerinin ekonomik aktörler tarafından iyice hissedilmeye başlamasıyla birlikte uluslararası anlaşmaları ve serbest

35. Jeffrey Kucik, "Trump's Trade War Begins How 'America First' Is Already Starting to Hurt", *Foreign Affairs*, 10 Ekim 2017; Paul Clearly, "Trump's Protectionist Policies Risk Trade War, Global Recession", *The Australian*, 12 Kasım 2016; Patrick W. Watson, "Trump's Policies Are Provoking a Global Trade War, Here's How to Hedge Your Portfolio", *Forbes*, 13 Temmuz 2017; "Here's How Donald Trump's Trade Policy Could Backfire", *Fortune*, 24 Mart 2016.

36. "International Trade after the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities", UNCTAD, 2010, http://unctad.org/en/Docs/ditctab20102_en.pdf, (Erişim tarihi: 25 Eylül 2017).

37. Nurullah Gür, "Küresel Ekonomide Korumacılık Savaşı", *Kriter*, (Ekim 2016).

38. "Report on G20 Trade Measures", WTO OMC, 2016, https://www.wto.org/english/news_e/news16_e/g20_wto_report_june16_e.pdf, (Erişim tarihi: 28 Eylül 2017).

39. Semih Tümen ve Ünal Seven, "Uluslararası Ticarete Artan Korumacılık ve Küresel Eğilimler", TCMB Blog, <https://tcmbblog.org/tr/uluslararasi-ticarete-artan-korumacilik-kuresel-egilimler>, (Erişim tarihi: 3 Ekim 2017).

piyasa ekonomisinin temel mantığını zedeleyen korumacı tedbirlerin uzun vadede pek çok ülke için bir kurtuluş reçetesi olacağı inancı yaygınlık kazanmıştır.⁴⁰ Böylece ekonomik kriz sonrası baş gösteren durgunluğa yakalanmamak ve krizin etkilerini hızla atlatmak için birçok ülke ithal ürünlere karşı yerli ürünlerini ve sanayilerini koruma politikalarına daha sıkı sarılmıştır. Rekabet içindeki bazı ülkelerin devreye soktukları korumacı önlemlere karşı rakiplerinin de benzer korumacılık politikalarına başvurmaları ticareti kısıtlayıcı tedbirlerin yaygınlaşmasını tetiklemektedir.

Korumacılığın uygulandığı alanlar genellikle ilgili ülkelerin kritik diye tabir edilen sektörlerini oluşturmaktadır. Küresel finans krizi sonrası korumacı politikaların hayata geçirildiği sektörler ve ülkeler büyük farklılıklar göstermektedir. Bu sektörler arasında otomotiv, demir çelik, tekstil ve giyim, tarım ve gıda, enerji, denizcilik, bilgi ve iletişim teknolojileri, hizmetler yer almaktadır. Örneğin ABD yönetimi Şubat 2009'da yerel ürünlerin satın alınmasını teşvik eden "Buy American" (Amerikan Malı Satın Al) politikasını da içeren İyileşme ve Yeniden Yatırım Kanunu'nu (Recovery and Reinvestment Act of 2009) yürürlüğe koydu. ABD bu kanunla açtığı 800 milyarlık destek paketi ile Keynezyen politikaları benimseyerek kendi üreticilerini müdahaleci bir mantıkla desteklemeye başladı ve örtülü bir ticaret savaşını da tetikledi. Nitekim ABD'nin demir çelik ithalatına sınırlama getiren ekonomik destek paketini açıklamasından sonra uluslararası düzlemde uygulanan korumacılık politikalarında hızlı bir yükseliş yaşandı.

ABD'de bu yasanın yürürlüğe girmesi ve korumacı politikalar izlenmesiyle eş zamanlı olarak Endonezya "Buy Indonesian" (Endonezya Malı Satın Al) ve Avusturya bir eyaleti olan Viktorya'ya atıfla "Buy Victorian" (Viktorya malı satın al) kampanyalarını başlattı. Hindistan Başbakanı Mondî ise ülkesini küresel ima-

lat merkezi yapma hedefiyle "Make in India" (Hindistan'da Üret) sloganını kullanarak düşük iş gücü ve maliyet avantajıyla daha fazla yatırım çekme stratejisini hayata geçirdi. Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi Avrupa ülkeleri otomotiv endüstrileri için kurtarma önlemlerini arka arkaya ilan etti ve Arjantin, Hindistan ve Endonezya yeni ithalat lisanslama (*import licensing*) sistemleri başlattı. Ekvator, Rusya ve Ukrayna otomobil, elektrikli eşya, demir çelik ve makine de dahil olmak üzere geniş bir yelpazede ithal ürünler için yeni gümrük tarifeleri getirdi.

Ulusal yönetimlerin başvurdukları korumacı önlemler arasında otomotiv sektörünü kurtarma planları başı çekmiş ve küresel krizin etkileriyle beraber bazı ülkeler hızla korumacılık politikalarını devreye sokmuşlardır. Özellikle Amerikan toplumunda hem sanayileşme hem de ürettiği istihdam açısından otomotiv sektörüne büyük önem atfedilmektedir. Küresel krizden etkilenen Amerikan otomotiv sektörü aynı zamanda güçlenen dış rekabeti göğüslemek zorunda kalmıştı. Ekonomik ve sosyal önemleri dolayısıyla batırılmayacak derecede büyük (*too big to fail*) ABD'nin üç büyük otomotiv üreticisi (*Big Three*) Ford, General Motors ve Chrysler küresel krizin ardından iflasın eşiğinde olduklarını kamuoyuna açıklayarak devletten koruma talep etmişti. Sonuçta ABD yönetimi bu üç dev şirketin iflasını önlemekle kalmamış aynı zamanda operasyonel faaliyet göstermelerini sağlayarak müdahale etmiş ve sembol otomobil üreticisi General Motors'un yüzde 60'ına ortak olmuştur.⁴¹

Kriz sürecinde Chrysler ve General Motors şirketleri ABD hükümetinden 17,4 milyar dolar borç almış, Fransa Renault ve Peugeot'a yaklaşık 3'er milyar dolar borç vermiş ve Renault Trucks'a 500 milyon avro kamu desteği önermiştir.⁴² Mali destek karşılığında bu şirketlerin başka ülkelerdeki ve özellikle de Orta ve Doğu Avrupa'daki fabrikala-

40. Serap Durusoy, "Krizin Orta ve Uzun Vadeli Yıkıcı Etkisi: Yükselen Korumacılık", *International Conference on Eurasian Economies*, (2013), s. 511.

41. Garrett Workman, "Economic Nationalism: Transatlantic Responses to the Financial Crisis in Comparative Perspective", (Yüksek Lisans Tezi, University of North Carolina, Chapel Hill, 2009), s. 20-21.

42. "AB Finans Krizine Çözüm Arıyor", DW, 10 Şubat 2009; İrfan Kalaycı, "Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir GFZT Yaklaşımı", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 83, (2011), s. 73.

rını kapatıp Fransa'ya taşımalarının şart koşulması korumacılık eğiliminin Fransa'da güncel bir politika aracı olarak uygulandığını göstermektedir.⁴³ İtalya, Almanya, İsveç ve Birleşik Krallık ise kendi şirketlerine 1,2 milyar dolardan 4 milyar dolara kadar değişen miktarlarda devlet yardımı taahhüt etmiştir.⁴⁴ Diğer yandan ulusal otomotiv sektörünü canlandırmak için Almanya 9, 10 veya 15 yıllık araçlarını en az bir senelik ve sürüm şartlarına uyanlarla değiştiren vatandaşlarına 2 bin 500 avro yardımda bulunmuş ve benzer uygulamalar diğer Avrupa ülkelerinde de (Fransa, İtalya, Avusturya, Portekiz, Romanya) büyük otomotiv şirketlerine cömert kredi yardımları verme yönünde gerçekleşmiştir.⁴⁵ Ayrıca Alman hükümeti, ülkenin ileri teknoloji şirketlerinin özellikle Avrupa dışındaki devletlerin KİT'leri tarafından satın alınmasını önlemeye yönelik ciddi adımlar atmış ve Alman Ekonomi Bakanı Brigitte Zypries özellikle Çinli şirketlerin Avrupadaki yüksek teknolojili firmaları satın almasını önlemeye yönelik AB'nin harekete geçmesini istemiştir.⁴⁶ Keynezyen politikaların talep destekleyici benzerlerini Rusya da yerli ve yeni otomotiv alımlarında hazine yardımında bulunarak göstermiştir.⁴⁷

Ancak dünya genelinde ticareti kısıtlayan tedbirler ve korumacılık desteklerinin hızla artmasıyla birlikte DTÖ yeni ticari önlemlerin uygulanmasını izlemek için Ekim 2008'de bir komisyon oluşturmak durumunda kalmıştır.⁴⁸ Bu arada ABD, Avrupa ülkeleri ve Japonya küresel krizin etkisiyle beraber uluslararası finans piyasalarındaki durgunluk karşısında reel sektörlerini

korumak için devletleştirme, faiz indirimleri ve destek programları uygulamaya devam etmiştir. Finansal sektörü kurtarmak için ABD 2009 Şubat'ta 1,7 trilyon dolar, Avrupa ülkeleri ise yaklaşık 2 trilyon dolar harcama yaparken Japonya 1990'lardaki durgunluktan sonra ilk defa ciddi bir ekonomik küçülme yaşamıştır.⁴⁹

Son yıllarda Fransa, ABD, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin de korumacı politikalara başvurdukları görülmektedir. Bunlar arasında tarife artışları korumacılığın diğer bir klasik aracı olarak devreye sokulmuştur. Örneğin Brezilya, AB, Hindistan, Türkiye ve Vietnam belli başlı ürünlere yönelik tarifelerini artırırken Ekvator, Rusya ve Ukrayna birçok ürünle ilgili yeni tarifeler uygulamıştır. Bununla birlikte demir çelik ürünlerine ilişkin tarifeler çok sayıda ülke tarafından gündeme getirilmiştir. Örneğin Hindistan Kasım 2008'de bazı demir çelik ürünlerinin tarifelerini yüzde sıfırdan yüzde 5'e yükseltmiştir. Ocak 2009'da Türkiye sıcak haddelenmiş çelik üzerindeki gümrük tarifelerini yüzde 5'ten yüzde 13'e, soğuk haddelenmiş çelik üzerindeki tarifeyi ise yüzde 6'dan yüzde 14'e çıkarmıştır. Nisan 2009'da Vietnam yarı mamul demir ve çelik ürünlerine, haddelenmiş çeliklere, çelik çubuklara, çelik tellere ve demir ve çelik borulara uyguladığı tarifeleri birkaç puan artırmıştır. Haziran 2009'da Brezilya sıcak ve soğuk haddelenmiş sac'lar da dahil olmak üzere yedi demir çelik ürününün tarifelerini sıfırdan yüzde 14'e kadar yükseltmiştir.⁵⁰

Küresel sanayi ve teknoloji rekabetinde her zaman önemli bir güç olan ancak rekabetçi kıvraklığını son yıllarda kaybetmeye başladığı izlenimi veren Japonya'da da korumacı sanayi politikalarının tekrardan önem kazandığı görülmektedir. Başbakan Abe'nin uyguladığı stratejik destek politikalarıyla Japonya akıllı telefonlar, LCD paneller, düz ekran televizyonlar, yarı iletkenler, güneş pilleri ve navigasyon sistemleri gibi teknoloji yoğun sa-

43. "AB Finans Krizine Çözüm Arıyor".

44. Kalaycı, "Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir GFZT Yaklaşımı", s. 73.

45. Hakan Ay ve Öznur Uçar, "Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, (2015), s. 26.

46. "Germany Moves to Protect Companies from Foreign Takeovers", DW, 20 Ağustos 2008; "Germany Considers Protecting Firms from Foreign Takeovers", Reuters, 16 Ekim 2016.

47. Ay ve Uçar, "Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi", s. 26.

48. "International Trade after the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities", s. 1.

49. Ay ve Uçar, "Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi", s. 22-23.

50. "International Trade after the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities", s. 6.

nayi ürünlerinde Güney Kore ve Çin gibi yükselen Asya ekonomilerine kaptırdığı rekabet avantajını geri kazanmak için yeni yaklaşımlar ortaya koymaya çalışmaktadır.⁵¹ Anti-dumping hareketleri ise giderek yaygınlaşmaktadır. AB birçok Çin mülüne ve ABD'nin biyodizel ürününe karşı anti-dumping vergisi uygulamış ve ihracat desteklerini günlük üretim için geçerli kılmıştır.⁵²

Avrupa Komisyonu tarafından 2013 Eylül ayı başında yayımlanan Ticaret Potansiyelini Kısıtlayıcı Önlemler Raporu'nda özellikle AB ülkelerinin 2008 yılından bu yana 700 kez ticareti sınırlama önlemi aldığı ve küresel ölçekteki ithalat ürünlerine vergi koyma eylemlerinin belirgin bir biçimde arttığına yer verildi.⁵³ Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere gelişmekte olan ülkeler yerli ürün ve sanayilerini korumak yolunda daha çok sübvansiyon ve şirketlerine finansal destek sağlarken bu maliyetleri karşılayamayan ve ulusal şirketlerinin borçlarını finanse edemeyen gelişmekte olan ekonomiler ise korumacılığın en bilinen yöntemlerinden tarifeleri artırmak ve diğer mali koruma önlemlerine başvurmuştur.⁵⁴ Bu önlemlerden biri de dumping uygulamasıdır. Söz konusu uygulama ile ihracatçı ülke mallarını değerinin altında satarak piyasada rakiplerine karşı üstünlük kazanmaktadır. AB'nin Çin'den ithal edilen güneş enerjisi panelleri için yürürlüğe soktuğu dumping karşıtı vergi uygulaması buna güzel bir örnek olarak gösterilebilir. AB Ticaret Komisyonu Başkanı Karel De Gucht, Çin'in Avrupa'da sattığı panellerin fiyatının yüzde 88 daha yüksek olması gerektiğini açıklamıştır. Bu nedenle Avrupa Komisyonu Çin'den ithal edilen güneş panellerine dumping karşıtı vergi getirmiştir. Bunun karşılığında Çin,

AB'den alınan şaraplara karşı dumping ve sübvansiyon soruşturması başlatmıştır.⁵⁵

Kriz sonrası uygulanan korumacı eğilimler sadece mal piyasasında ürün ve sektör ile sınırlı kalmadı ve iş gücü piyasalarında da görülmeye başlandı. Kriz sonrası yaşanan yüksek işsizlik oranları ulusal karar alıcıların korumacılık doğrultusunda emek piyasasında birtakım önlemler hayata geçirmelerine yol açtı. Malezya'da yabancı işçilere kısıtlamalar getirilmesi ve işçi çıkarılması durumunda yabancı uyruklu işçilere öncelik verilmesinin şart koşulması, Fransa, İspanya ve İtalya'da bazı sektörlerde yerli işçi çalıştırmanın zorunlu hale getirilmesi buna örnek verilebilir. İngiltere'de bir petrol projesinde görev alacak İtalyan şirketin sadece İtalyan işçi ve mühendislerini çalıştıracağını ortaya çıkması üzerine bu kararın bazı İngiliz sendikalar tarafından gösteri ve grevlerle protesto edilmesi de önemlidir. Dönemin İngiltere Başbakanı Gordon Brown "İngiliz işleri İngilizlere" diyerek ekonomik milliyetçilik içeren bir siyasi söylem ile gündeme gelmiştir. Hem Başbakan hem de sendikaların İngiltere'de yabancı işçilerin çalışmayacağı konusunu özellikle vurgulaması artan korumacılık eğilimini gösteren dikkat çekici bir örnek olmuştur.⁵⁶

Kur Savaşları

Ulusal karar alıcıların bilinçli bir şekilde para birimlerinin değerini düşürmesi (devalüasyon) birçok ülkenin korumacılık stratejisi çerçevesinde başvurduğu bir önlem olarak dikkat çekmektedir. Yaşanan finansal krizler sonrasında ülkelerin ekonomik büyümeye dış ticaret kanalıyla destek vermek için para birimlerinin değerini düşürme politikaları, "kur savaşları" ya da "rekabetçi devalüasyonlar" kavramlarıyla ifade edilmektedir. Son yıllarda küresel ekonomideki likidite bolluğu ve bu

51. K. Ali Akkemik, "Teknoloji Politikalarının Uygulanmasında Sıradışı Bir Örnek: Japonya", *Bilim, Teknoloji ve Yenilik: Kavramlar, Kurumlar ve Politika*, ed. İbrahim Semih Akçomak, Erkan Erdil, Mehmet Teoman Pamukçu ve Murad Tiryakioğlu, (Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2017), s. 565-587.

52. Kalaycı, "Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir GFZT Yaklaşımı", s. 73.

53. "Küresel Ekonominin Yeni Korkusu Korumacılık", UTİKAD, 8 Ekim 2013, <http://www.utikad.org.tr/haberler/?id=11626>, (Erişim tarihi: 10 Ekim 2017).

54. "Küresel Ekonominin Yeni Korkusu Korumacılık".

55. Ian Traynor, "China Launches Inquiry into European Wine Exports as Trade War Fears Grow", *The Guardian*, 5 Haziran 2013; "EU Imposes Provisional Anti-Dumping Tariffs on Chinese Solar Panels", *The European Commission*, 4 Haziran 2013.

56. Kalaycı, "Küresel Finans Krizine Karşı Korumacılık: Bir GFZT Yaklaşımı", s. 73-74; Durusoy, "Krizin Orta ve Uzun Vadeli Yıkıcı Etkisi: Yükselen Korumacılık", s. 511,514; Deborah Summers, "Brown Stands by British Jobs for British Workers Remark", *The Guardian*, 30 Ocak 2009.

likiditenin hızlı hareket etmesi küresel ölçekte finansal tahribatlara neden olmaktadır. Bu da birçok ülkenin para-kur politikalarını kendi ulusal önceliklerinden ziyade diğer ülkelerin politikalarını engellemeyi hedefleyen stratejik hamleleri beraberinde getirmiş ve “kur savaşları”nı tetiklemiştir.⁵⁷

Korumacı politikaların diğer bir türü olan kur savaşları yoluyla ülkeler ticari rekabette ürünlerini ucuzlatıp avantaj elde etmek için ulusal paralarını devalüasyonlaştırmak için ihracat kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki bilgi ve iletişim çağında birçok ülkenin para arzını yükseltmek suretiyle ulusal döviz kurlarını bilerek devalüasyonlaştırmaya beklenen sonucu vermeyecektir. Dünyada tüm ülkelerin olası bir durumda aynı politikayı uygulaması tüm para birimlerinin aynı anda değerlerini yitirmesine ve 1930’lardaki gibi nihai galibi olmayan bir kur savaşının başlamasına yol açabilir.⁵⁸

Orijinal Bretton Woods sistemi içinde birçok ülke ihracatını artırmak amacıyla döviz kurunda ince ayarlamalara dönük politikalar uygularken bu yaklaşım henüz sistematik bir kur savaşına dönüşmemiştir. Ancak 2008 küresel finans krizi bu eğilimi kökten değiştirmiştir. Japonya, ABD ve AB’nin başını çektiği ülkeler ihracat düzeylerini artırarak iç piyasalarında yaşanan durgunluğu telafi edebilmek için rekabetçi devalüasyon yaklaşımını bir ilaç olarak gördüler. Önde gelen gelişmekte olan ülkelerin de bu süreçte katılmaları durumunda olası bir uluslararası kur savaşı senaryosu daha yüksek sesle tartışılacaktır. Birçok ülkenin aynı anda rekabetçi devalüasyon politikaları uygulaması halinde döviz kurları açısından sağlıklı bir noktaya gidilebilir ve böyle bir savaştan hiçbir ülke göreceli bir rekabet avantajı sağlayamaz. Ancak günün sonunda küresel piyasalarda daha fazla likidite bulunmuş olur.

Yalnız küresel krizin etkilerini atlatmak için uygulanan genişlemeci maliye ve para politikalarında ipin ucu kaçarsa piyasalar yeni bir balonun patlamasına neden olabilir. 2000 yılının başlarında patlayan “Dot-com” internet ve teknoloji balonu-

57. Tümen ve Seven, “Uluslararası Ticarete Artan Korumacılık ve Küresel Eğilimler”.

58. Gür, “Küresel Ekonomide Korumacılık Savaşı”.

nun ABD ekonomisine yaşatabileceği muhtemel etkilerin önüne geçmek için dönemin Amerikan Merkez Bankası (FED) Başkanı Alan Greenspan’ın uyguladığı genişlemeci politikaların konut balonunun ortaya çıkmasında önemli rolü olmuştur. İktisatçılar ve politika yapımcıların bu olaydan önemli dersler almaları gerektiğine inanıyoruz. Kur savaşlarının sebep olabileceği para bolluğu eğer iyi bir şekilde yönetilemezse önümüzdeki 10 yıllık süreçte bu durum yeni balonlar oluşmasına ve nihayetinde bunların patlamasına yol açabilir ki kur savaşı tartışmalarında üzerinde düşünülmesi gereken önemli konulardan birisi de budur.⁵⁹

Kriz sonrası süreçte merkez bankaları ve bankacılık sektörlerinin kritik sanayi ve teknoloji alanlarında yapısal dönüşümü hızlandırmak için stratejik görülen şirketlerin tahvillerini satın almak ve düşük kur politikası uygulamak gibi adımlar atılmaları vurgulanmalıdır. Örneğin Avrupa Merkez Bankası (ECB) ve İngiliz Merkez Bankası reel sektöre likidite sağlamak için finans ve sanayi arasındaki perdeyi kaldırarak doğrudan sanayi-teknoloji şirketlerinin tahvillerini satın almaya başlamıştır.⁶⁰ Bu adımlar doğrudan korumacıdır. Merkez bankaları böylelikle bankaların düzgün işlemeyen aracı kurum fonksiyonlarının etrafından dolaşarak reel sektör yatırımlarının artmasına yönelik direkt sanayi finansmanı sağlamaktadır. Türkiye’de de Merkez Bankası’nın benzer araçlar kullanarak sanayi-teknoloji politikasına aktif bir şekilde müdahil olması gerektiğini savunan bazı çalışmalar yapılmıştır.⁶¹ Bazı iktisatçılar bu tür politikaların piyasaları canlandırmak için bankaları fonlamaktan daha etkin olacağını savunurken bazıları ise merkez bankalarının şirket tahvillerini satın almalarını piyasalarda rekabeti bozacak bir millileştirme hamlesi olarak yorumlamaktadır.⁶²

59. Nurullah Gür, “Para ile Oynanan Savaş: Kur Savaşları”, *SDE Stratejik Düşünce*, (2013), s. 108-109.

60. Sam Goldfarb ve Christopher Whittall, “New Tool for Central Banks: Buying Corporate Bonds”, *Wall Street Journal*, 4 Ağustos 2016.

61. Bkz. Sadık Ünay, “Türkiye’nin Kalkınmacı Merkez Bankası İhtiyacı”, *SETA Perspektif*, Sayı: 89, (Şubat 2015).

62. Matthew Lynn, “Central Banks Must Realise the Last Thing We Need Is Nationalisation by the Back Door”, *The Telegraph*, 20 Temmuz 2016.

SONUÇ

Son dönemde ekonomi gündeminde yerini sağlamlaştıran “yeni korumacılık” birçok ülke tarafından farklı yöntemlerle uygulanmaktadır. Bununla birlikte uluslararası ekonomik kuruluşların ve birtakım gelişmekte olan ülkelerin korumacı önlemlerin yayılmasına sert tepki vermeleri bu konudaki tartışmaların devam edeceğini göstermektedir. 2008 küresel finans krizinin sonuçları arasında en dikkat çekenini hiç şüphesiz yeni korumacılık olarak tanımlanan devlet müdahalesi biçimlerinin yeniden gündeme gelmesidir. Bu süreçte önde gelen ulusal yönetimler devletleştirme, sübvansiyonlar ve vergi indirimleriyle ekonomik yapılarını canlı tutmaya çalışmış ve finans piyasalarında denetim mekanizmalarını tekrardan yapılandırmıştır.⁶³

Uluslararası ticaret hiçbir zaman tek bir politika üzerinden yürütülmemiştir. Dönem dönem korumacı politikalarla kendi sanayilerini güçlü tutmak isteyen ülkeler yeri geldiğinde serbest ticareti savunarak yerli girişimcilerinin dış piyasalarda daha rahat hareket edebilmesi adına politikalarını değiştirmişlerdir. Merkantilist anlayışla başlayan dünya ticaret sistemindeki ulusal politika yapımı devam eden tarihsel süreçte yerini ticari liberalizme bırakmıştır. Ticari liberalizmin tıkandığı noktalarda ve kriz dönemlerinde ise tekrardan korumacı önlemler alınmış ve ekonomik yapılar canlandırılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde klasik devlet müdahaleciliğine dayalı Keynezyen yaklaşım küresel olarak düşüşe geçerken görünmeyen kamu müdahalesi içeren neo-Keynezyen politikalar yükselme eğilimi göstermektedir. Sanayileşmiş ülkeler merkez bankaları üzerinden aktif olarak hem para politikasıyla devreye girmekte hem de önemli sanayiler ve teknolojik sektörlerde gerçekleştirdikleri yeni korumacılık politikalarıyla göze çarpmaktadırlar. Bu bakımdan küresel ekonomik kriz sonrasında gerek ekonomik yönetim gerekse merkez bankacılığında büyüme, istihdam ve proaktif regülasyon stratejilerini önceleyen neo-Keynezyen

yaklaşımların giderek güç kazandığı görülmektedir. Son yıllarda başta FED, ECB ve Japonya Merkez Bankası (BOJ) olmak üzere önde gelen merkez bankalarının kriz dönemlerinde ekonomik büyüme ve istihdam önceliklerini korumak adına neoliberal politika çerçevesini nasıl rahatça çiğneyebildikleri görülmüştür. Bu anlamda neoliberal yaklaşımın egemen paradigma olarak konumunun uygulamada kırıldığı söylenebilir.

Ancak burada açıktan uygulanan çifte standartlara da dikkat çekilmelidir. Küresel kriz ortamında gelişmekte olan piyasalar sıkı para politikasına mahkum edilir ve krizin etkilerinin büyümesine izin verilirken FED, doların küresel rezerv para birimi olmasından yararlanıp trilyon dolarlara varan parasal genişleme programları başlatabilmiştir. Bu arada ABD'nin kredi notunun uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından düşürülmesi gibi uygulamalar ise gündeme dahi gelememiştir. Benzer şekilde ECB'nin kriz sonrasında büyümeyi desteklemek için uzun vadeli ve zayıf teminatlı kredi programlarını nasıl başlatabildiği de sorgulanmaya muhtaçtır. BOJ'un 2014 yılında Japon hükümeti ile eş güdüm içinde Japon yeninin değerini yüzde 15 devalüe ederek ihracat ve büyümeyi canlandırmak için devreye girmesine de göz yumulmuştur. Oysa bu örnekler sıra dışı zamanlarda standart yönetim kalıplarının dışına çıkan beklenmedik adımları yansıtmaktadır ve büyük ihtimalle gelişmekte olan ülke yönetimleri tarafından rahatça atılabilmeleri uluslararası baskılar sebebiyle pek mümkün değildir.⁶⁴

Yeni süreçte ABD-Çin arasında kızışan uluslararası ekonomik ve teknolojik rekabetin devlet aktivizmini daha da harekete geçireceği varsayılabilir. Zira uluslararası sistemde giderek konvansiyonel sert çatışmalar ve savaşların yerini ticaret, bilim, sanayi ve teknoloji savaşları almaktadır. Denilebilir ki uluslararası güç projeksiyonunun ana noktası sert güçten ziyade yumuşak ve sert gücün birlikte kullanıldığı akıllı güce (*smart power*) kaymaktadır.

63. Ay ve Uçar, “Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi”, s. 28

64. Sadık Ünay, “Piyasa Ekonomilerinde Kalkınmacı Merkez Bankası Olmaz mı?”, *Sabah Perspektif*, 21 Mart 2015.

G20'nin çelik çekirdeğini oluşturan ve G2 şeklindeki adlandırılan ABD ve Çin gibi iki başat küresel aktörün birbirlerine karşı izleyecekleri politikalar önümüzdeki süreçte çok katmanlı ve çok yönlü ticaret savaşları ile kur savaşlarını tetikleyebilir.

Günümüzde “ulusal ekonomik çıkarları destekleme” düşüncesi pratikte pek çok yeni korumacılık ve stratejik devlet müdahalesi girişiminin asıl motivasyon kaynağıdır. Ancak bu düşüncenin ağırdan ekonomik milliyetçiliği çağrıştırması ve halen görünürde korunan neoliberal paradigma ile DTÖ normlarına ters düşmesi yaygın olarak kullanılmasını engellemektedir. Ancak daha esnek yorumlanabilen “ulusal güvenliğin korunması” eksenli jeostrateji söylemi yerel girişimcilerin kullandığı ve rakip yabancı yatırımcıların titizce dışlandığı teknosanayi ve ticaret politikalarının uygulanmasında artarak kullanılmaktadır.⁶⁵

Küresel ekonomik kriz sonrası dünya ekonomisinde serbest ticaret söyleminin olabildiğince aşındığı ve aşırı sağ hareketlerin güçlenmeye başladığı süreçte “ekonomik milliyetçilik” yaklaşımları ve yeni korumacılık politikaları uluslararası gündemde giderek daha fazla yer bulmaktadır. İngiltere'nin Brexit kararı ile AB dışında bir gelecek vizyonuna yönelmesi, Donald Trump'ın ABD'de başkan seçilerek çok daha sert bir dış politika ve ekonomik rekabet söylemi benimsemesi, Avrupa'da aşırı sağ hareketlerin giderek siyasetin merkezine oturması gerek siyasi gerekse ekonomik anlamda liberal değerlerin uluslararası rekabet öncelikleri bağlamında görece geri çekildiklerine işaret etmektedir.

Böylesi bir süreçte Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir sosyoekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve kendilerine karşı uygulanabilecek haksız rekabet politikalarından korunabilmek için kullanabilecekleri en etkili silah seçici ve stratejik yeni korumacılık politikalarıdır. Sanayileşmiş ülkeler bir taraftan küreselleşme ve serbest ticaret söylemini retorik düzeyde devam ettirirlerken ticaret, sanayi, finans

ve teknoloji alanlarında sahip oldukları rekabet avantajlarına yönelik esaslı tehditler hissettikleri durumlarda siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak için adil rekabeti önleyen yeni korumacı politikaları hayata geçirmekten çekinmemektedirler.

Yükselen bir ekonomi ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin de DTÖ'nün temsil ettiği uluslararası ticaret rejimi tarafından onaylanmayan geleneksel korumacılık politikalarından ziyade modern ve daha sofistike yeni korumacılık yöntemleriyle stratejik gördüğü sektörleri desteklemesi önemlidir. Bu bağlamda büyük çaplı kamu alımlarının öncelikli sektörlerdeki küçük ve orta boy üreticiler ile küresel piyasalarda büyüme potansiyeli taşıyan şirketleri destekleyecek biçimde yapılması, yine kamu tedarik zincirindeki standart ve koşulların yerli firmaları avantajlı kılacak şekilde tasarlanması, yerli üreticilerin enerji ve hammadde maliyetlerini düşürecek yatırımlara ağırlık verilmesi, yurt dışı pazarlarda kuluçka ve kümelenme çalışmalarının desteklenmesi, üretime yönelik AR-GE ve eğitim giderlerine destek olunması düşünülebilecek önlemler arasındadır. Havacılık, uzay, insansız hava araçları, petro-kimya, genetik, optik, nanoteknoloji, yeni malzeme teknolojileri, yazılım ve ilaç sanayii gibi stratejik sektörlerde yerli üreticileri güçlendirecek tarife dışı engeller dahi uygun konjonktürlerde gündeme alınabilmelidir.

Günümüzde sanayi ve yeni teknoloji alanları üzerinden devam eden rekabetçilik yarışı özünde çok boyutlu ve küresel bir güç mücadelesinin ekonomik uzantısı olarak ele alınmaktadır. Bu konuda liberalizm ya da merkantilizm/korumacılık gibi yaklaşımlara ideolojik bir gözlükle bakmamak, milli çıkarlar gerektirdiğinde her türlü politika aracını dinamik biçimde kullanabilmek temel yaklaşım olmalıdır. Türkiye'nin de birçok yükselen ekonomi gibi entegre bilim, sanayi ve teknoloji politikaları ile kamusal aktivizmin yükselişe geçtiği yeni küresel döneme hızla adapte olup giderek sertleşen ticaret ve kur savaşlarında ayakta kalmasını sağlayacak yeni korumacılık stratejileri hazırlaması elzemdir.

65. Ünay, “Ticaret Savaşları ve Ulusal Çıkarlar: Uluslararası Bir Çatışma Alanı Olarak Küresel Ticaret”, s. 661.

Finansal ve ekonomik krizlerden sonra devletler mevcut ekonomi ve strateji politikalarını yeni duruma adapte etmek için genelde değiştirmektedir. Son yaşanan küresel finans krizi sonrasında ülkelerin siyasi ve ekonomik hedeflerle hayata geçirdikleri korumacı ticaret politikaları gündemde daha görünür hale gelmiştir. Özellikle G20 ülkelerinde artan düzeyde bir korumacılık anlayışının varlığı göze çarpmaktadır. Kriz sonrasında ekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesi ve bu durumun etkilerinin aktörler tarafından iyice hissedilmeye başlanmasıyla birlikte uluslararası anlaşmaları ve serbest piyasa ekonomisinin temel mantığını zedeleyen korumacı tedbirlerin uzun vadede pek çok ülke için bir kurtuluş reçetesi olacağı inancı yaygınlık kazanmıştır.

Analiz korumacılığın tarihsel arka planı ışığında kalkınma-sanayileşme yolunda gelişmiş ülkelerin izledikleri politikaları ortaya koymakta ve korumacı politikaları irdelemektedir. Bir ülkenin kendi üreticilerini her çeşit dış rekabetten koruması gerektiğini savunan korumacılığın hemen hemen bütün gelişmiş ülkelerin tarihlerinde uyguladıkları bir politika türü olarak günümüzde yeniden ortaya çıkışı ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmada farklı biçimlerdeki devlet müdahalesini barındıran yeni korumacı politikalar ticaret ve kur savaşları ekseninde etraflıca açıklanmaktadır. Kriz sonrası yeni korumacılığın yükselişi ve günümüzdeki örnekleri de detaylı bir şekilde analiz edilmektedir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org